

Kadınların Maternal Bağlanma Algısı ve Anneliğe İlişkin Görüşleri

Women's Perception of Maternal Attachment and Their Views on Motherhood

Zümrüt BİLGİN^a, Şule ECEVİT ALPAR^b

ÖZ Amaç: Kadınların maternal bağlanma algısının anneliğe ilişkin görüşlerine etkisini belirlemektir. **Gereç ve Yöntem:** Tanımlayıcı olan bu araştırma İstanbul'da bir kadın doğum hastanesinde 15 Mart 2015-30 Aralık 2016 tarihleri arasında yapıldı. Araştırmanın evrenini bu hastanede normal doğum yapan tüm kadınlar, örneklemini ise araştırmaya katılmayı kabul eden ve örneklem kriterlerine uyan toplam 610 anne oluşturdu. Araştırma verilerinin toplanmasında literatürden yararlanılarak geliştirilen bir form ve "Maternal Bağlanma Ölçeği" kullanıldı. Veriler bilgisayar ortamında değerlendirildi. **Bulgular:** Annelerin yaş ortalaması 27,24±5,59 yıl, %15,4'ünün çalıştığı ve %10'unun işinin yorucu ve stresli olduğu, %16,3'ünün gelirinin giderinden daha düşük, %14,8'inin sosyal desteğinin kısmen yeterli ya da yetersiz, %3,4'ünün yardım almaya gerektiren psikolojik sorunu olduğu saptandı. Kadınların %37,7'sinin ilk gebeliği, %79,8'inin planlı istenen gebeliği, %14,1'inin gebeliğinde eğitim ya da danışmanlık aldığı, %16,7'sinin gebelikte ciddi sorun yaşadığı, %17,4'ünün doğumunda kendi ya da bebeği ile ilgili sorun yaşadığını düşündüğü, %64,4'ünün ilk otuz dakika içinde bebeğini emzirdiği belirlendi. Annelerin eğitim düzeyi, gelir algısı, stres durumu, annenin çalışma şekli, gebelik doğum ve doğum sonu yaşanan bir sorun, geleneksel uygulamalar, ebeveynliğe hazırlık eğitimi annelik rolünü etkiler görüşü ile Maternal Bağlanma Ölçek puan ortalaması arasındaki ilişki anlamlıdır (p<0,05); Anne yaşı, gebeliğin planlanma durumu, anneliği önceden deneyimleme ve sosyal destek yetersizlik algısı annelik rolünü etkiler görüşü ile Maternal Bağlanma Ölçek puan ortalaması arasında fark yoktu (p>0,05). **Sonuç ve Öneriler:** Annenin eğitim düzeyi, çalışma durumu, gelir algısı, stres durumu, gebelik, doğum ya da doğum sonu yaşanan bir sorun varlığının, geleneksel uygulamaların, ebeveynlik eğitimi annelik rolünü etkiler görüşü ile Maternal Bağlanma Ölçek puan ortalaması arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu belirlenmiştir. Sonuçlar doğrultusunda; anne-bebek bağlanmasını, annelik rolünü olumsuz etkileyen faktörlerin, görüş ve davranışların belirlenerek bireyselleştirilmiş çözüm önerilerinin geliştirilmesini önermekteyiz.

Anahtar Kelimeler: Annelik rolü, annelik bağı, etkileyen faktörler, anneliği algılama, annelik görüşü

ABSTRACT Objective: Women's maternal attachment perception have influenced their views on motherhood. **Materials and Methods:** This descriptive study was conducted between March 15, 2015 and December 30, 2016 in a women's maternity hospital in Istanbul. The universe of the study, all women who normally delivered in this hospital, the sample consisted of 610 mothers who agreed to participate in the survey and met the sampling criteria. In the collection of research data, a form developed using the literature and "Maternal Attachment Scale" (MAS) was used. The data were evaluated in a computer environment. **Results:** The average age of the mothers was 27,24 ± 5,59 years, 15,4% of them were working and 10% of them were tired and stressed, 16,3% of them were lower than their incomes and 14,8% were found to be partially or completely inadequate, and 3.4% had a psychological problem requiring assistance. It was determined that 37.7% of women were pregnant with their first pregnancy, 79.8% had planned pregnancies, 14.1% received education or counseling during their pregnancy, 16.7% had serious problems in pregnancy, 17%, It was determined that 4 of them had a problem with their baby or their baby at birth, 64.4% of them had breast-fed their baby within the first thirty minutes. The relationship between mother's education level, income perception, stress status, maternal working style, pregnancy birth and postpartum anxiety, traditional practice, parenting education, maternal role influence, and Maternal Attachment Scale mean score were significant (p <0.05). There was no difference between maternal age, planning of pregnancy, pre-experience of mother and social support incapacity perception of maternal role, and maternal attachment scale point average (p > 0,05). **Conclusions and Recommendations:** It was determined that the relationship between the presence of a problem with the mother's level of education, working status, income perception, stress status, pregnancy, birth or postnatal status, traditional practices, parenting education, maternal role influence and Maternal Attachment Scale averages was significant. In the direction of the results, we suggest the development of individualized solution proposals by determining mother-infant attachment, factors affecting the role of motherhood negatively, opinions and behaviors.

Keywords: Motherhood role, maternal attachment, affecting factors, motherhood perception, motherhood

Geliş Tarihi/Received: 07-03-2017/ **Kabul Tarihi/Accepted:**04-10-2017

^a Yrd. Doç. Dr. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, İstanbul, email: zumrutbilgin45@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3984-5716

Sorumlu yazar /correspondence: Yrd. Doç. Dr. Zümrüt Bilgin, zumrutbilgin45@gmail.com

^b Prof. Dr. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, İstanbul, salpar@marmara.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0951-0106

Sorumlu yazar /Correspondence: Yrd. Doç. Dr. Zümrüt BİLGİN; Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, İstanbul, email: zumrutbilgin45@gmail.com

Giriş

Bağlanma, anne-bebek arasında zaman içinde gelişen eşsiz sevgi ilişkisidir. Maternal bağlanma ise gebelikle birlikte başlayan, doğum sonrası devam eden ve annelik rolü gelişimini de etkileyen bir süreçtir.¹ Bağlanmanın en yoğun yaşandığı dönem doğum sonu dönemdir. Doğum sonu dönemde yenidoğan ile annesi arasındaki bağın hemen kurulmasında ve annelik rolünün kazanılmasında bağlanmanın önemli olduğu, bağlanmanın anne-bebek ilişki kalitesini ve ebeveynlik davranışını da etkilediği belirtilmektedir.^{2,3} Gebelikte anne-fetüs bağlanması ile doğum sonu dönemde anne-bebek bağlanması arasında bir benzerlik olduğu belirlenmiştir.⁴ Gebelikte anne-bebek bağlanmasının gelişmesinde; annenin fetüsü bir birey olarak algılaması, fetüs ile etkileşime girmesi, fetüsün özelliklerini yorumlaması ve kendini adamasının önemli olduğu vurgulanmıştır.⁵ Fetal kayıp yaşayan 65 kadın ile yapılan bir çalışmada anne-bebek bağlanmasını etkileyen faktörlerin çok çeşitli olduğu, gebelikle başlayan anne-bebek bağlanmasının kadının gelecekteki annelik rolüne hazır oluşunu etkilediği belirtilmiştir. Güçlü bağlanma ilişkisi geliştirmiş olan kadınların bilişsel-duygusal ve davranışsal olarak annelik rolüne hazır olduğu gösterilmiştir.⁶ Annelik, gebe kalmakla başlayan bedensel bir deneyim, doğum sonu dönemde ise yenidoğanın fiziksel ve psikolojik gereksinimlerini karşılama ekseninde devam eden bir rol olarak tanımlanmıştır.⁷ Annelik davranışlarını öğrenme süreci olarak da tanımlanan annelik rolü birçok kadın tarafından pozitif olarak algılanan, gelişimsel ve etkileşimsel bir süreçtir. Annelik rolüne ulaşıldığında ise annelik kimliği oluşur. Hem gebelik hem de doğum sonu dönemde bağlanmayı etkileyen faktörlerin aynı zamanda annelik rolünü de etkilediği bilinmektedir.^{8,9} Annelerin doğum sonu bağlanma algısı ve annelik rolüne ilişkin görüşleri bu açıdan önemlidir. Bu çalışma ile kadınların maternal bağlanma algısının anneliğe ilişkin görüşlerine etkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Tanımlayıcı ve analitik desende yürütülen araştırmanın evrenini, İstanbul Anadolu Bölgesindeki bir kamu hastanesinde 15 Mart

2015- 30 Aralık 2016 tarihleri arasında normal vajinal doğum yapan tüm kadınlar oluşturdu. Araştırmanın örneklemini ise, termde, canlı bir fetüsü normal vajinal yolla doğuran, doğum sonu dönemde kendi ve bebeğinde hiçbir komplikasyon gelişmeyen ve bebeği yanında olan araştırmaya katılmayı kabul eden toplam 610 anne oluşturdu. Araştırma için bu hastanenin seçilmiş olmasında İstanbul İli Anadolu bölgesinin en çok doğum yapılan (2016 yılı doğum sayısı=8387, normal doğum sayısı=5122) hastane olması etkili olmuştur.

Veri Toplama Araçları

Araştırma verilerinin toplanması için literatürden yararlanarak geliştirilen ve iki bölümden oluşan bir form kullanıldı. Formun ilk bölümü katılımcıların demografik ve obstetrik özelliklerini, ikinci bölüm ise annelik rolüne ilişkin görüşleri içeren sorulardan oluştu. Ayrıca "Maternal Bağlanma Ölçeği" (MBÖ) kullanıldı.

Katılımcı Bilgi Formu: Bu form araştırmacılar tarafından hazırlanmış olup katılımcıların; yaş, eğitim düzeyi, beden kitle endeksi, çalışma durumu ve gelir algısı, aile tipi, sigara kullanma, tedavi gerektiren bir hastalık varlığı, obstetrik özellikleri (gebelik, düşük ve doğum sayısı, gebelikte sorun yaşama, aldığı ilaçlar) ve annelik rolüne ilişkin görüşleri (stres algısı, çalışma durumu ve koşulları, gebeliğin planlanma durumu, annelik deneyimi, sosyal destek algısı, ebeveynliğe hazırlık eğitimi vb.) içeren 40 (kapalı ve açık uçlu) sorudan oluştu.

Maternal Bağlanma Ölçeği-MBÖ (Maternal Attachment Inventory=MAI): Maternal sevgiyle bağlanmayı ölçmek amacıyla, Mary E. Muller tarafından 1994 yılında geliştirilmiştir.¹⁰ Muller, MBÖ sorularını maternal adaptasyon ve maternal bağlanmayı iki fazda test etmiştir. Muller bu fazları belirlerken Mercer'in Maternal Rol Adaptasyon teorisini kullanmıştır. MBÖ'nün güvenilirlik katsayısı Cronbach alpha 0,85 olarak bulunmuştur. Ölçeğin Türkiye'ye geçerliği ve güvenilirliği Kavlak ve Şirin (2009) tarafından yapılmıştır.¹¹ Her bir madde "her zaman" ile "hiçbir zaman" arasında değişen, 4'lü likert tipi 26 maddelik bir ölçektir. Her madde doğrudan ifadeleri içermektedir ve her zaman (a)= 4 puan, sık sık (b)=3 puan, bazen (c)=2 puan ve hiçbir zaman (d)=1 puan olarak hesaplanır. Sevgiyi gösteren maternal duygu ve davranışları ölçen ölçekten elde edilecek en düşük puan 26, en

yüksek puan 104 olup, yüksek puan maternal bağlanmanın yüksek olduğunu göstermektedir.^{10,11} Bizim çalışmamızda da annelerin MBÖ'den aldıkları en düşük puan 26, en yüksek puan 104'tür. Yine bu çalışmada MBÖ'nün güvenilirlik katsayısı Cronbach alpha değeri 0,88 olarak bulunmuştur.

Araştırmanın Etik Yönü ve Uygulanması

Araştırma yapılabilmesi için hastanenin etik kurulundan ve hastane idaresinden gerekli izinler alındı. Katılımcıların kimliklerinin gizli tutulacağı ve bilgilerin yalnızca bu araştırma için kullanılacağı açıklandı. Katılımcılara araştırma konusunda bilgi verilerek onamları alındı ve çalışmaya katılmayı kabul eden anneler örneklemi oluşturdu. Araştırma verileri, araştırmaya gönüllü katılanların kendilerinin veri toplama formunu doldurması ile elde edildi. "Bilgi Formu" ve "Maternal Bağlanma Ölçeği" katılımcılar tarafından ortalama 15-20 dakika içinde dolduruldu.

Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırmanın verileri bilgisayar programı kullanılarak değerlendirildi; kategorik verilerin değerlendirilmesinde sayı ve yüzde dağılımı, sürekli verilerde ortalama-standart sapma, bağımsız gruplarda iki ve ikiden fazla grubun ortalamasının karşılaştırılmasında verilerin normal dağılıma uymaması nedeniyle Kruskal-Wallis H testi ve Mann Whitney U testi analizi yapıldı.¹²

Araştırmanın sınırlılıkları

Araştırma bulguları örneklemle sınırlıdır ve tüm annelere genellenemez. Ayrıca okuma hızı düşük olan annelerin bilgi formunu doldurmada zorlanmaları nedeniyle, soruların tümünü cevaplamamaları ve formları eksik bırakmaları da araştırmanın diğer sınırlılıklarından biridir.

Bulgular

Araştırma kapsamına alınan kadınların yaş ortalaması 27,24±5,59 yıl, %85,5'inin uyumlu bir çift olduğu belirlendi. Kadınların %34,4'ü ilkököl mezunu, %15,4'ünün çalıştığı ve çalışanların %10'unun işinin yorucu ya da stresli olduğu, %16,3'ünün gelirinin giderinden düşük, %14,8'inin sosyal desteğinin kısmen ya da yetersiz, %3,4'ünün yardım almayı gerektiren psikolojik sorunu olduğu saptandı. Tablo 1'de kadınların %37,7'sinin ilk gebeliği %79,8'inin planlı istenen gebeliği, %14,1'inin gebeliğinde

eğitim ya da danışmanlık aldığı, %52,5'inin gebelikte basit şikayet yaşadığı, %16,7'sinin gebelikte ciddi sorun, %17,4'ünün doğumunda kendi ya da bebeği ile ilgili sorun yaşadığını düşündüğü, %64,4'ünün ilk otuz dakika içinde bebeğini emzirdiği belirlendi.

Tablo 1. Annelerin obstetrik özellikleri (n=610)

Obstetrik Özellikler	Sayı	%
Gebelik sayısı		
İlk gebelik	230	37,7
İki ve ↑	380	62,3
Gebeliğin istenme durumu		
Planlı istenen	487	79,8
Plansız istenen	103	16,9
Plansız istenmeyen	20	3,3
Gebelikte eğitim ve danışmanlık alma		
Almayan	524	85,9
Alan	86	14,1
Gebelikte basit şikayet yaşama		
Yaşamayan	290	47,5
Yaşayan	320	52,5
Gebelikte ciddi sorun yaşama		
Yaşamayan	508	83,3
Yaşayan	102	16,7
Doğumunda kendi ya da bebeği ile ilgili sorun yaşadığını düşünme		
Düşünmeyen	504	82,6
Düşünen	106	17,4
Bebeğin ilk emzirildiği dakika		
≤30 dk	393	64,4
31-60 dk	128	21,0
≥60 dk	89	14,6

Tablo 2'de kadınların bazı özellikleri ile MBÖ puan ortalaması karşılaştırıldığında; kadının sosyal destek algısı, eş uyumu, kendi annesi ile iletişimi ve doğum sonu duygusal olarak kendini hissetme durumu ile MBÖ puan ortalaması arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır (p<0,05). Kadının yaşı, çalışma durumu ve gebeliğin istenme durumu, bebeğin cinsiyeti ile MBÖ puan ortalaması arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı değildir (p>0,05). Yapılan ileri istatistiksel analizde sosyal desteği yeterli olarak algılayanların biraz yeterli algılayanlardan; eşiyile uyumlu olduğunu düşünenlerin biraz uyumlu olduğunu düşünenlerden; annesi ile iletişimi çok iyi olanların iletişimi iyi olanlardan; doğum sonu kendini duygusal olarak çok iyi hissedenenlerin daha iyi hissedenenlerden ve çok iyi hissedenenlerin iyi hissetmeyenlerden bağlanma ölçek puanının daha yüksek aralarındaki farkın anlamlı olduğu belirlendi (p<0,05).

Tablo 3’de kadınların anneliğe ilişkin görüşleri ile MBÖ ölçek puan ortalaması karşılaştırıldığında; eğitim düzeyi, gelir düzeyi, stres algısı, annenin çalışması, gebelik doğum ya da doğum sonu yaşanan bir sorun varlığı, geleneksel uygulamalar ve ebeveynliğe hazırlık eğitimi annelik rolünü etkiler görüşü ile MBÖ puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu saptandı ($p < 0,05$). Yapılan ileri istatistiksel analizde eğitim düzeyi annelik rolünü etkiler görüşüne katılmayanların kararsızlardan ve katılanların katılmayanlardan; gelir düzeyi annelik rolünü etkiler görüşüne katılıyorum diyenlerin kararsızlardan ve katılıyorum diyenlerin katılmıyorum diyenlerden; stres annelik rolünü etkiler görüşüne katılıyorum diyenlerin kararsızlardan ve katılıyorum diyenlerin katılmıyorum diyenlerden; annenin çalışması annelik rolünü etkiler görüşüne katılıyorum diyenlerin kararsızlardan; gebelik, doğum ya da doğum sonu yaşanan bir sorun annelik rolünü etkiler görüşüne katılıyorum diyenlerin kararsızlardan; geleneksel uygulamalar annelik rolünü olumsuz etkiler görüşüne katılanların katılmayanlardan ve katılanların kararsızlardan; ebeveynliğe hazırlık eğitimi annelik rolünü başarmada önemlidir görüşüne katılıyorum diyenlerin kararsızlardan ve kararsızların katılmıyorum diyenlerden bağlanma ölçek puanı daha yüksek aralarındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlendi ($p < 0,05$). Kadının yaşı, gebeliğin planlı olması, anneliğin önceden deneyimlenmesi, sosyal destek yetersizliği annelik rolünü etkiler görüşü ile MBÖ puan ortalaması arasında anlamlı fark olmadığı bulundu ($p > 0,05$). Bu çalışmada ölçekten elde edilen en düşük puan 26, en yüksek puan 104, ölçek puan ortalaması ise $99,63 \pm 6,41$ ’dir. Yine bu çalışmada MBÖ’nin güvenilirlik katsayısı Cronbach alpha değeri 0,88 olarak bulundu.

Tartışma

Bu çalışmada kadınların maternal bağlanma algısının anneliğe ilişkin görüşlerine etkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Gebelikte anne-bebek bağlanmasını pek çok faktörün etkilediği; gelir düzeyi, gebeliğin planlanması, bebeğin görüntülenmesi ve fetal hareketlerin anne tarafından algılanmasının bağlanmada etkili olduğu, anne yaşının ise etkisinin olmadığı bildirilmiştir.¹³ Araştırmaya katılan kadınların üçte birinin (%34,4) ilkökul mezunu, %10’unun yorucu/stresli bir işte çalıştığı, çok az kısmının (%16,2) gelirinin giderinden düşük ve %14,8’inin

sosyal desteğinin kısmen yetersiz ya da yetersiz olduğu saptanmıştır.

Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA 2013)’ında kentte yaşayan 15-49 yaş grubundaki kadınların %32,6’sı ilkökul mezunu, %31’inin sürekli bir işte çalıştığı, %20,9’unun hane halkı refahının orta düzeyde olduğu gösterilmiştir.¹⁴ Öztürk ve Saruhan (2013) annelerin %32,1’inin 27-31 yaş grubunda, %50,7’sinin ilkökul mezunu, %90’ının çalışmadığını; Demirbaş ve Kadioğlu (2014) gebelerin %42,1’inin ilkökul veya ortaokul mezunu, %30’unun çalıştığı, %75,9’unun orta veya düşük gelirli olduğunu bulmuştur.^{15,16} Eğitim düzeyi ve çalışma durumu açısından bulgularımızın TNSA sonuçlarına benzer, ancak Öztürk ve Saruhan (2013)’in çalışmasından farklılık gösterdiği görülmektedir. Eğitim düzeyi kadının yaşamındaki en önemli belirleyicilerden olup, kadınların iş gücüne katılımını, gelir düzeyini ve yaşam kalitesini etkileyerek; gebelik, doğum sonu dönemde anne-bebek bağlanmasını, annenin annelik rolüne ilişkin algısını-görüşünü ve davranışını etkileyebilmektedir.

Gebelikte güçlü anne-bebek bağlanması ile gebelikte olumlu sağlık davranışı sergileme doğum öncesi bakım alma, gebelik, doğum ve bebek bakımı hakkında daha fazla bilgi edinmeye çalışma arasında ilişki olduğu saptanmıştır.^{17,18} Ayrıca gebeliğin istenmesinin anne-bebek bağlanmasını ve anneliğe ilişkin görüşleri olumlu yönde etkilediği bilinmektedir. Çalışmada gebeliklerin çoğu planlı istenen gebelik (79,8)’dir. Demirbaş ve Kadioğlu (2014) gebelerin %89,0’ının isteyerek gebe kaldığını, %94,9’unun gebelik hakkında bilgi aldığını belirlemiştir.¹⁶ Kavlak ve Şirin (2009) gebeliğin planlama durumunun maternal bağlanma düzeyini etkilemediğini belirlemiştir.¹¹ Araştırmanın sonuçları Kavlak ve Şirin’in sonuçlarıyla paralellik göstermektedir. Gebeliklerin önceden planlanmasının kadınların anneliğe, annelik rolüne, psikolojik ve sosyal yönden hazır oluşunu olumlu yönde etkileyecektir.

Doğum öncesi ve sonrası dönemde sorun yaşayan kadınların anneliği kabulünün ve annelik rolünü kazanma sürecinin uzadığı bildirilmiştir.¹⁹ Annelerin çok azının gebeliğinde, doğum sonu dönemde kendisi ve bebeği ile ilgili ciddi sorun yaşadığını düşündüğü belirlendi (sırasıyla: %16,7 ;%17,4) (Tablo 1). Öztürk ve Saruhan (2013) annelerin %62,1’inin gebelikte sağlık sorunu yaşamadığını, %70’inin doğumda herhangi sorun yaşamadıklarını; Çalışır (2003) gebelikte sağlık

sorunu yaşama durumunun annelik rol başarımını etkilemediğini; Koç ve ark. (2016) doğum şekli, doğumda sorun yaşama durumunun annelik rolü kazanımını etkilemediğini belirlemiştir.^{15,20,21}

Farklı bir çalışmada yüksek ve düşük düzey obstetrik risk içeren iki grup anne postpartum 1, 4 ve 8. aylarda maternal rollerindeki yeterlilikleri açısından

Tablo 2. Annelerin bazı özelliklerinin maternal bağlanma MBÖ puan ortalaması ile karşılaştırılması (n=610)

Değişkenler	Maternal Bağlanma Puan Ortalaması		Test	p
	n	X±SS		
Kadının yaşı				
≤ 24 yaş	224	99,06±7,60	3,432	0,180
25-34 yaş	312	99,81±5,85		
≥35 yaş	74	100,59±4,32		
Kadının çalışma durumu				
Çalışmıyor	516	99,56±6,63	2,306	0,316
Yorucu/stresli	61	99,34 ±5,52		
Rahat/stresiz	33	101,33 ±3,67		
Sosyal destek algısı				
Yeterli	268	100,35±5,33	8,217	0,016
Kısmen yeterli	202	98,93±7,45		
Yetersiz	140	99,27±6,58		
Eş uyum algısı				
Uyumlu	520	100,00±6,30	15,823	0,000
Biraz uyumlu	84	97,44±6,68		
Uyumlu değil	6	98,00±6,60		
Kendi annesi ile iletişimi				
Çok iyi	432	99,85±6,60	8,223	0,016
İyi	166	98,98±5,92		
İyi değil	12	100,66±5,74		
Gebeliğin istenme durumu				
Planlı istenen	487	99,68±6,57	0,849	0,654
Plansız istenen	103	99,65±5,15		
Plansız istenmeyen	20	98,35±8,19		
Doğum sonu duygusal olarak kendini nasıl hissettiği				
Çok iyi hissediyor	198	100,92±5,46	28,313	0,000
İyi hissediyor	362	99,14±6,76		
İyi hissetmiyor	50	98,06±6,51		
Bebeğin cinsiyeti				
Kız	303	99,51±7,22	*45687,000	0,697
Erkek	307	99,75 ±5,50		

karşılaştırılmış aralarındaki farkın anlamlı olmadığı görülmüştür.²² Doğum sonu yaşanan sorun varlığı açısından sonuçların literatür ve diğer çalışma bulgularını desteklemediği, kadınların gebelik ya da doğumda karşılaştıkları sorunları algılama düzeyi ve soruna ilişkin farkındalıkları sonuçların farklılaşmasında etkili olmuştur. Mercer (2006) annelik rolü kazanmanın çok yönlü ve aşamalı bir süreç olduğuna, anne-bebek ilişkisinin doğum öncesi dönemde başladığına inanmaktadır.⁸ Gebelikte anne-bebek bağlanma düzeyi yüksek olan kadınların doğum sonu dönemde anne-bebek

etkileşimlerinin daha iyi olduğu bildirilmektedir.⁶ Kadının sosyo-demografik özellikleri anne-bebek bağlanması ve annelik rolü gelişimini etkileyen önemli değişkenlerdir. Kadınların bazı özellikleri ile MBÖ puan ortalaması karşılaştırıldığında; kadının sosyal destek algısı, eş uyumu, kendi annesi ile olan iletişimi ve doğum sonu duygusal durumu ile MBÖ puan ortalaması arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır (p<0,05) (Tablo 2). Demirbaş ve Kadioğlu (2014) Prenatal Kendini Değerlendirme Ölçeği (PKDÖ) puan ortalaması ile kadınların gebeliğe-anneliğe

uyumlarını karşılaştırmış, çalışan kadınların çalışmayanlara göre daha yüksek, iyi gelir düzeyine sahip kadınların orta ya da düşük gelir düzeyine sahip olanlara göre daha iyi, isteyerek gebe kalanların istemeden gebe kalanlara göre daha iyi, gebelik ile ilgili bilgi alan gebelerin gebeliğe ve anneliğe uyumlarının daha iyi olduğunu ($p<0,05$);PKDÖ puan ortalamaları ile yaş, gebelik sayısı ile gebeliğe-anneliğe uyumları arasında fark olmadığını saptamışlardır.⁽¹⁶⁾ Sönmezer ve ark. (2015) gebelerin yaşam kalitesi artıka anneliğe psikososyal uyumlarının kötüleştiğini belirtmişlerdir.²³ Bu çalışmada kadının yaşı, çalışma durumu ve gebeliğin istenme durumu, bebeğin cinsiyeti ile MBÖ puan ortalaması arasındaki fark istatistiksel olarak anlamsızdır ($p>0,05$). Sonuçların farklılaşmasında araştırma evrenini oluşturan popülasyonun özellikleri ve sosyo kültürel değer yargıları etkili olmuştur. Annelik rolü başarıyı kadının annelik davranışlarını öğrenme süreci olarak tanımlanmaktadır. Annelik rolü başarıyı çeşitli sosyo-demografik ve obstetrik özelliklerden etkilenmektedir. Bu özelliklerden bazıları; kadının eğitim düzeyi, çalışma yaşamı, sosyal destek algısı, doğum sayısı ve önceki deneyimleridir.⁹

Annelerin; eğitim düzeyi ve gelir durumu annelik rolünü etkiler görüşü ile MBÖ puan ortalaması arasındaki fark anlamlıdır ($p<0,05$) (Tablo 3). Demirbaş ve Kadioğlu (2014) Prenatal Kendini Değerlendirme Ölçeği (PKDÖ) puan ortalaması ile kadınların gebeliğe-anneliğe uyumlarını karşılaştırdığı çalışmalarında lise ya da üniversite mezunlarının ilkokul ya da ortaokul mezunlarından gebeliğe ve anneliğe uyumlarının daha iyi olduğunu; Özkan ve arkadaşları (2013) annelerin doğum sonu dönemde ebeveynlik davranışlarını inceledikleri çalışmalarında üniversite mezunu olan annelerin Doğum Sonrası Ebeveynlik Davranışı Ölçeği (DSEDÖ) puan ortalamalarını diğer eğitim derecelerine sahip olanlardan daha yüksek bulmuşlardır.^(16,24) Walker ve arkadaşları (1986) primipar annelerin eğitim düzeyleri ve sosyo-ekonomik durumları ile annelik davranışları arasında anlamlı bir ilişki olduğunu; Figueiredo ve arkadaşları (2009) çalışmayan annelerin bebeklerine karşı olumsuz duygular gösterebileceklerini; Çalışır (2003) ve Uçar (2014) iyi gelir düzeyine sahip annelerin annelik rol kazanımı puanlarının diğer gruptaki annelerden yüksek olduğunu saptamışlardır..^{20,24,27}

Yüksek eğitim düzeyine sahip olan annelerin gebelik, doğum, doğum sonu dönem ve bebek bakımı konusunda bilgi edinmede daha istekli olmaları ve daha fazla bilgi edinmeleri maternal bağlanma ve anneliğe ilişkin bilgi, tutum ve davranışları olumlu yönde etkilediği bilinmektedir.

Gebelik ve doğum özellikle kadınlar için stresli bir yaşam olayıdır. Çalışmamızda stres ile MBÖ ölçek puan ortalaması arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0,05$) (Tablo 3). Holub ve ark. (2007)'nın adölesan annelerin maternal role uyumlarını değerlendirdikleri çalışmada prenatal stres ve ebeveyn olma stresini yüksek düzeyde yaşayan kadınların annelik rolüne uyumlarının daha düşük olduğunu; Emmanuel ve ark. (2008) maternal distresin annelik algısını olumsuz yönde etkilediğini belirtmiştir.^{28,29} Bulgular stres açısından literatürü ve çalışma örneklerini desteklemektedir.

Annelik rolü becerisi, kadının annelik davranışlarını öğrenme sürecidir. Geleneksel kadınlar annelerinden öğrendikleri pek çok alışkanlığı ve anneliğe ilişkin rolü devam ettirme eğilimindedir.³⁰ Çalışmada geleneksel uygulamalar annelik rolünü olumsuz etkiler ve ebeveynliğe hazırlık eğitimi annelik rolünü başarmada önemlidir görüşü ile MBÖ puan ortalaması arasındaki fark anlamlıdır ($p<0,05$) (Tablo 3). Arıkan ve Kahrıman (2002)'ın çalışmasında bebek bakımına ilişkin bilgi almayan annelerin sorun çözme puan ortalamalarını bilgi alanlara göre daha yüksek bulmuştur.³¹ Güncel bilgi ve uygulamaların maternal bağlanmayı pozitif yönde etkilediği düşünüldüğünde kadınların annelik rolü ile ilgili farkındalıklarının artırılması ve rollerinin güçlendirilmesi anne ve bebek bağlanması ve sürdürülmesi açısından çok önemlidir.

Annenin yaşının ve daha önceden anneliği deneyimlenmesinin annelik rolünü etkiler görüşü ile MBÖ ölçek puan ortalaması arasındaki fark anlamlı değildir. Maternal bağlanma düzeyi ileri yaş gebeliklerde bazı çalışmalarda daha düşük bulunurken bazı çalışmalarda ileri yaş annelerin daha esnek kişiliğe sahip olduğu; Ragozin ve ark. (1982)'ı maternal yaşın artmasının ebeveynlik rolünde memnuniyetin, role katılımın ve annelik kimliğinin yerleşmesi ile doğru orantılı olduğunu belirtmişlerdir.^{32,33} Koç ve ark. (2016)'ı çalışmalarında gebelik ve yaşayan çocuk sayısının annelik rolü kazanımında etkili

olduğunu; Ngai ve ark. (2011)'ı Çin'de yaşayan 26 primipar kadının annelik rol deneyimini etkileyen faktörleri inceledikleri çalışmada, annenin bebek bakımı hakkındaki kişisel bilgisi ve deneyiminin, maternal rolde yeterliliği etkileyen majör faktör olarak görüldüğünü

saptamışlardır.^{21,35} Bu sonuç, annelerin doğuma ve bebek bakımına yönelik bilgisinin annelik rolünde yetkinliklerini arttırdığı, yaşla birlikte artan deneyimin annelik kimliği kazanmada kolaylaştırıcı faktör olduğu söylenebilir.

Tablo 3. Kadınların anneliğe ilişkin görüşlerinin MBÖ puan ortalaması ile karşılaştırılması (n=610)

Değişkenler	Maternal Bağlanma Puan Ortalaması		Test	p
	n	X±SS		
Yaş annelik rolünde önemlidir				
Katılmıyorum	152	99,82±5,61	2,557	0,278
Kararsızım	40	99,15± 4,86		
Katılıyorum	418	99,61± 6,81		
Eğitim düzeyi annelik rolünü etkiler				
Katılmıyorum	206	99,24± 6,13	17,260	0,000*
Kararsızım	57	96,33± 11,52		
Katılıyorum	347	100,40± 5,11		
Gelir düzeyi annelik rolünü etkiler				
Katılmıyorum	6	77,00±25,87	66,648	0,000*
Kararsızım	33	91,96±7,01		
Katılıyorum	571	100,31± 5,10		
Stres annelik rolünü etkiler				
Katılmıyorum	8	82,25±23,69	61,092	0,000*
Kararsızım	21	88,80±7,71		
Katılıyorum	581	100,26±5,05		
Annenin çalışması annelik rolünü etkiler				
Katılmıyorum	101	99,12±6,15	13,870	0,001*
Kararsızım	54	97,77±6,47		
Katılıyorum	455	99,96±6,43		
Gebeliğin planlı olması annelik rolünü etkiler				
Katılmıyorum	79	98,78± 6,88	2,943	0,230
Kararsızım	27	98,33±5,89		
Katılıyorum	504	99,83±6,35		
Anneliğin deneyimlenmesi annelik rolünü etkiler				
Katılmıyorum	112	98,93± 8,77	1,678	0,432
Kararsızım	46	98,52± 7,44		
Katılıyorum	452	99,92± 5,54		
Sosyal destek yetersizliği annelik rolünü etkiler				
Katılmıyorum	105	100,10± 4,87	4,870	0,088
Kararsızım	65	97,83± 10,60		
Katılıyorum	440	99,78 ±5,87		
Gebelik, doğum ve doğum sonu yaşanan bir sorun annelik rolünü etkiler				
Katılmıyorum	136	98,73±8,95	6,959	0,031*
Kararsızım	78	98,66±6,22		
Katılıyorum	396	100,13± 5,26		
Geleneksel uygulamalar annelik rolünü olumsuz etkiler				
Katılmıyorum	122	98,87±6,70	24,785	0,000*
Kararsızım	135	98,43± 5,55		
Katılıyorum	353	100,35 ±6,53		
Ebeveynliğe hazırlık eğitimi annelik rolünü başarmada önemlidir				
Katılmıyorum	55	98,32±7,79	24,785	0,000*
Kararsızım	75	96,29±7,58		
Katılıyorum	480	100,30 ±5,84		

Gebeliğin planlı olması annelik rolünü etkiler görüşü ile MBÖ ölçek puan ortalaması arasında fark yoktur. Gager ve ark. (1998)'ı tarafından, anne olmayı planlayan bireylerin kendi sorumluluklarına hazırlandıkları ve çocuk bakımı için uygun kaynakları kullanarak başa rıya ulaştıkları belirtilmektedir.³⁶ Yapılan bir meta analiz çalışmasında, gebeliğin istenme durumunun, maternal-fetal bağlanma üzerinde düşük bir etkiye sahip olduğu belirtilmiştir.³⁷ Kadınların çok azının gebeliğini planlamadığı gebelik oluştuktan sonra ise gebeliği sürdürme kararı alanların fiziksel ve psikolojik olarak kendilerini anneliğe hazırladıkları için gebeliği kabullenmelerinin bağlanma ve annelik rolü algısının fazla etkilenmediği düşünülmüştür.

Anne olanların bebeğin gereksinimlerini gidermede ve annelik rolünü yerine getirmede her zaman sosyal desteğe gereksinimleri vardır. Annelik rolüne uyumda öz-güven ve prenatal dönemde başlayan sosyal destek arasında pozitif bir ilişki olduğu, eşi tarafından onaylanan ve sorunlarını eşiyile paylaşabilen kadınların daha az sorun yaşadıkları belirtilmiştir.³⁸ Sosyal destek yetersizliğinin annelik rolünü etkiler görüşü ile MBÖ puanı ortalaması arasında fark olmadığı saptandı. Mermer ve ark. (2010)'ı eğitim düzeyi yüksek olan kadınların, sosyal destek puan ortalamalarının yüksek olduğunu; Arıkan ve Kahriman (2002) annelerin eğitim düzeyi yükseldikçe aileden algılanan sosyal desteğin de yükseldiğini; Inandi ve ark. (2005)'nın çalışmasında kadınların %40'ının yetersiz aile desteğinden yakındığını belirtmişlerdir.^{39,31,40} Çalışmada sosyal destek yetersizliğinin annelik rolünü etkilemediğini düşünenlerin puan ortalaması yüksek olmasına rağmen istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı belirlenmiştir. Özellikle doğum sonrası dönemde sosyal destek yeterliliği hem anne-bebek bağlanma duygusunu güçlendirmede hem de annelik rolünün başarımı açısından gerekli ve önemlidir.

Prenatal dönemde başlayan anne-bebek bağlanması, annenin gebelik dönemde bedeninde oluşabilecek değişiklikleri benimsemesi, gebeliğe uyum sağlaması kendini anneliğe hazırlaması bağlanmanın temelini oluşturmaktadır. Araştırma katılan annelerin MBÖ'den aldıkları toplam puan ortalaması çok yüksektir. Kavlak ve Şirin (2009), bir aylık bebeği olan annelerin maternal bağlanma puan ortalamasını 94.878±6.048 olarak bulmuştur.¹¹

Shin ve ark. (2007) 196 Koreli kadın üzerinde yapmış oldukları çalışmada, annelerin maternal bağlanma puan ortalamasını 94.26±9.74 olarak belirlemişlerdir.⁴¹ Bulgular diğer çalışma sonuçları ile uyumludur. Maternal bağlanma puan ortalamasının yüksek çıkmasında doğum sonu annelik içgüdüsünün güçlü, yoğun algılanması ve yaşanması ile ilişkili olabilir.

Sonuç ve Öneriler

Anne ile bebek arasında gebelikte başlayan, doğumda doruğa çıkan, doğum sonrası devam eden duygusal güçlü bir ilişki olan maternal bağlanma; annelerin sosyo-demografik, bireysel ve obstetrik özelliklerinden, gebelik, doğum ve doğum sonunda süreçte algılanan ya da yaşanan sorunlardan etkilenmektedir. Annelerin eğitim düzeyi, gelir algısı, stres durumu, annenin çalışma şekli, gebelik doğum ve doğum sonu dönemde yaşanan sorunlar, geleneksel uygulamalar, ebeveynliğe hazırlık eğitimi, annelerin sosyal destek algısı, eş uyumu, annesi ile olan iletişimi ve doğum sonu duygusal durumu maternal bağlanma puan ortalamasını ve annelik rolüne ilişkin görüşleri etkilediği; ancak anne yaşının, gebeliğin planlanma durumunun, anneliğin önceden deneyimlemenin, sosyal destek yetersizlik algısının maternal bağlanma puan ortalamasını ve annelik rolüne ilişkin görüşleri etkilemediği belirlenmiştir. Bu sonuçlar doğrultusunda;

- Annelerin ve ebeveynlerin sosyal ve psikolojik yönden deskenmesi,
- Stres ve duygusal yetersizlik yaratan faktörlerin belirlenerek gerekli desteğin sağlanması
- Annelere obstetrik süreçteki sorunlarla ilgili başetme bilgi ve pratiklerinin kazandırılması önerilir.
- Hemşire ve ebelerin; gebelik doğum ve doğum sonu süreçte anne-bebek bağlanmasını ve annelik rolünü etkileyen faktörleri belirlemesi; anne ve fetüs-bebek arasındaki fiziksel, duygusal bağı geliştirici işitsel, görsel ve uygulamalı eğitimler planlanması, emzirmenin erken dönemde başlatılması, annelik rolünü güçlendirici olumlu davranışların desteklenmesi, sosyal destek sistemlerinin bakım sürecine dahil edilmesi ve bireyselleştirilmiş çözüm önerilerinin geliştirilmesi önerilebilir.

Teşekkür: Çalışmaya katılan tüm annelere teşekkür ederiz.

Kaynaklar

- Muller ME Prenatal and postnatal attachment: A modest correlation. *J Obstet Gynecol Neonatal Nurs* 1996 25(2):161-6.
- Rubin R. Maternal tasks in pregnancy. *J Adv Nurs* 1976 1(5):367-376.
- Rodriquez CM, Tucker MC. Behind the cycle of violence, beyond abuse history: a brief report on the association of parental attachment to physical child abuse potential. *Violence Vict* 2011 26(2):246-256.
- Siddiqui A, Hagglof B, Eisemann M. Own memories of upbringing as a determinant of prenatal attachment in expectant women. *J Reprod Infant Psychol* 2000 18 (1):67-74.
- Peppers LG, Knapp RJ. Maternal reactions to involuntary fetal/infant death. *Psychiatry* 1980 43(2):155-159.
- Siddiqui A, Haglof B. Does maternal prenatal attachment predict postnatal mother-infant interaction? *Early Hum Dev* 2000 59 (1):13-25.
- Miller T. Annelik Duygusu: Mitler ve Deneyimler. İstanbul İletişim. 2010
- Mercer RT. Nursing Support of The Process of Becoming A Mother. *AWHONN, The Association of Women's Health Obstetric and Neonatal Nurses Jogn* 2006 5:649-651.
- Beydağ KD. Doğum sonu dönemde anneliğe uyum ve hemşirenin rolü. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni* 2007 6 (6):479-484.
- Muller ME. A questionnaire to measure mother- to- infant attachment. *J Nurs Meas* 1994 2 (2):129-141.
- Kavlak O, Şirin A. Maternal bağlanma ölçeği'nin türk toplumuna uyarlanması. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* 2009; 6:188-202.
- Büyükoztürk Ş, Çakmak EK, Akgün ÖE, Karadeniz Ş, Demirel F. Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Pegem Akademi, Ankara, 2012.
- Lerum CW, LoBiondo-Wood G. The relationship of maternal age, quickening and physical symptoms of pregnancy to the development of maternal-fetal attachment. *Birth* 1989 16 (1):13-7.
- Sağlık Bakanlığı Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. Türkiye Nüfus Sağlık Araştırmaları 2013. Erişim adresi:http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tnsa2013/rapor/TNSA_2013_ana_rapor.pdf
- Öztürk R, Saruhan A. 1-4 Aylık prematüre bebeği hastanede tedavi gören annelerin depresyon ve maternal bağlanma ilişkisinin incelenmesi. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi* 2013 1:32-47.
- Demirbaş H, Kadioğlu H. Prenatal dönemdeki kadınların gebeliğe uyumu ve ilişkili faktörler. *MUSBED* 2014 4(4):200-206.
- Lindgren K. Relationships among maternal-fetal attachment, prenatal depression and health practices in pregnancy. *Res Nurs Health* 2001 24(3):203-217.
- Lindgren K. A comparison of pregnancy health practices of women in inner-city and small urban communities. *J Obstet Gynecol Neonatal Nurs* 2003 32(3):313-321.
- Weis KL. Maternal Identity Formation in a Military Sample: A Longitudinal Perspective. Theses of PhD:University of North Carolina, 2006.
- Çalışır H. İlk kez anne olan kadınların annelik rolü başarımlarını etkileyen etmenlerin incelenmesi [Doktora Tezi]. Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İzmir, Türkiye 2003
- Koç Ö, Özkanl H, Bekmezci H. Annelik rolü ve ebeveynlik davranışı arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hast. Dergisi* 2016 6(2):143-150.
- Mercer RM, Ferketich SL. Predictors of maternal role competence by risk status. *Nurs Res.* 1994 43(1):38-43.
- Sönmezer E, Yosmaoğlu HB, Daşkapan A, Anaforoğlu B. Gebelerin anneliğe psikososyal uyumlarını etkileyen faktörler. *Sağlık ve Toplum* 2015 25(2):46-54
- Özkan H, Kanbur A, Apay S, Kılıç m, Ağapınar S, Özorhan EY. Annelerin doğum sonu dönemde ebeveynlik davranışlarının değerlendirilmesi. *Şişli Etfal Hastanesi Tıp Bülteni* 2013 47 (3):117-121.
- Walker L, Crain H, Thompson E. Mothering behavior and maternal role attainment during the postpartum period. *Nursing Research* 1986 35:352-355.
- Figueiredo B, Costa R, Pacheco A, Pais Á. Mother-to-infant emotional involvement at

- birth. *Maternal and Child Health Journal* 2009 13:539-549.
27. Uçar H. Gebelerin psikososyal sağlık durumları ile annelik rolü arasındaki ilişki [Yüksek Lisans Tezi]. Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erzurum, Türkiye, 2014
28. Holub C, Kershaw T, Ethier K, Lewis J, Milan S, Ickovics J. Prenatal and parenting stress on adolescent maternal adjustment: Identifying a high-risk subgroup. *Matern Child Health J.* 2007 11:153-159.
29. Emmanuel E, Creedy D, John W, Gamble J, Brown C. Maternal role development following childbirth among Australian women. *J Adv Nurs.* 2008; 64(1):18-26.
30. Dunn-Mascetti M. İçimizdeki Tanrıça: Kadınlığın Mitolojisi. Çorakçı B, editör. İstanbul:Doğan Kitapçılık;2000.
31. Arıkan D, Kahriman İ. Yenidoğan bebeği olan primipar annelerin ailelerinden algıladıkları sosyal desteğin sorun çözme becerilerine etkisi. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi* 2002 5:60-67
32. Yılmaz S, Beji N. Gebelerin stresle başa çıkma, depresyon ve prenatal bağlanma düzeyleri ve bunları etkileyen faktörler. *Genel Tıp Derg.* 2010 20(3):99-108.
33. Ragozin A, Basham R, Crnic K, Greenberg M, Robinson N. Effects on maternal age on parenting role. *Dev Psychol.* 1982 18:627-634.
34. Mercer R. Predictors of maternal role attainment at one year post birth. *West J Nurs Res.* 1986 8(1):2-9.
35. Ngai F, Chan S, Holroyd E. Chinese primiparous women's experiences of early motherhood: factors affecting maternal role competence. *J Clin Nurs.* 2011 20:1481-1489.
36. Gager CT, McLanahan SS, Gleib DA. Preparing for parenthood: Who's Ready, Who is not? Center for Research on child Wellbeing Working Paper 1998 1-42.
37. Yarcheski A, Mahon NE, Yarcheski TJ, Hanks MM, Cannella BL. A meta-analytic study of predictors of maternal-fetal attachment. *Int J Nurs Stud* 2009 46(5):708-715.
38. Atalay S. Gebelikte depresyon prevalansının sosyodemografik özellikler, obstetrik risk faktörleri, kaygı düzeyi ve sosyal destek ile ilişkisi [Uzmanlık Tezi]. Sağlık Bakanlığı, Ankara Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Türkiye, 1999
39. Mermer G, Bilge A, Yücel U, Çeber E. Gebelik ve doğum sonrası dönemde sosyal destek algısı düzeylerinin incelenmesi. *Psikiyatri hemşireliği dergisi [journal of psychiatric nursing]* 2010;1(2):71-76.
40. Inandi T, Bugdayci R, Dundar P, Sumer H, et al. Risk factors for depression in the first postnatal year: a Turkish study. *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol* 2005 40:725-30.
41. Shin H, Kim YH. Maternal Attachment Inventory: psychometric evaluation of the Korean version. *Journal of Adv Nurs* 2007 59(3): 299-307.